

Hantos István: Dalok a történelemtanításban – a 20. század dalokban „elbeszélve”

Az utóbbi esztendőekben gyengülni kezdett a politikacentrikus történelemtanítás hegemoniája. Növekvő mértékben került be a gazdaságtörténet, az életmódtörténet és sok helyen – a családtörténet írásával – megjelent a személyes történelem is. A tanítási órákon egyre nagyobb szerepet kapnak az audiovizuális eszközök, melyek segítségével sokkal képszerűbben és a mai korosztályok számára „természetes közegükben” jelennek meg a korszakok. Már nem szentségtörés vicceken keresztül fókuszálni egy korszakra vagy egy történelmi személyiségre. (A TTE honlapján is lehet ezekről a módszerekről olvasni.) Szóval a sokféleség örvendetesen tért hódít. Egyre gyakrabban mozdul ki a történelem az iskola falai közül: múzeumi órák, kirándulások, emléktúrák, témahetek keretében válik igazi élménnyé az addig „papírszagú” múlt. A 20. századi változások szembe jönnek velünk az utcán, ránk köszönnek a néhány évvel ezelőtti filmekből, terítékre kerülnek otthon, vacsora közben, de a szó szoros értelmében ott lesz magában a vacsorában is. Csak arra figyelünk kevésbé, hogy mindezek a változások, a „tananyagaink” ott vannak a gyermekeink és a magunk szórakozásaiban is. Azt már megszoktuk, hogy az olvasmányaink erről szólnak, hogy így is meg lehet ismerni a korokat (forrásközpontú történelemtanítás), de hogy a kikapcsolódásként hallgatott zene is gazdag tárháza lehet napi munkánknak, azt talán még kevésbé vesszük tudomásul. A zene csak szól, a szöveg meg lassacskán bekúszik a fülünkbe, dúdolunk, énekelünk, de nem tudatosul bennünk, hogy a jövőbeni történelemórák anyagát mormoljuk éppen. Pedig ez is egy olyan terület, amelyen elérhetővé válnak tanulóink. Nyilván nem teljesen egyformán mindenki és minden zenei anyag. A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány olyan terület, ahol kézenfekvőnek látszik, hogy ne csak illusztráció legyen a zene az órán, hanem akár önálló óra is szerveződjön ebben a témában:

1. Dalok a Horthy-korszakból – hazafias dalok, revizionista dalok
2. Dalok a Horthy-korszakból – sanzonok, kuplék
3. Dalok az ideológia nevelésben – kisdobos, úttörő, KISZ
4. Dalok az ideológia nevelésben – a párt, a munka világa
5. „A befogadott lázadás” – a hazai beatzene
6. A támogatottak – akiket a rendszer favorizált
7. A „fekete bárányok” – rock, punk, alternatív zenei irányzatok
8. Egy szál gitárral– Cseh Tamás és Bereményi Géza
9. A zene ünnepei – táncdalfesztiválok, nagy koncertek, tánccháztalálkozók
10. Egy korszakos mű – István, a király

Számtalan módon foghatunk neki egy-egy órának. Van, amikor a szövegekre kell hangsúlyozni: revíziós dalok, mozgalmi dalok, a Kádár-kor kitalált együttesei, Cseh Tamás–Bereményi Géza dalai. Van, amikor pont az lehet érdekes, hogyan tudott valami nagyon népszerű lenni igen bárgyú szöveggel: a harmincas és hatvanas évek dalait, esetleg a diszkózene hazai képviselőinek számait elemezhetjük ebből a szempontból. Olykor a szöveg és a zene együttesen kerülhet a középpontba: István, a király, Beatrice, Hobo, Neoprimitív. Mivel ennek a „műfajnak” nincs kikristályosodott módszertana, mindenki a szerint vágjon bele, ahogyan leginkább hitelesen tud közvetíteni. Itt az elemzések azonnal megteremtik a

személyes visszaemlékezések lehetőségét is, ezáltal még közelebb hozza a diákhöz a korszakot és magát a tanárt is.

A téma megenged számtalan „komolytalanságot” is. Lehet szervezni vetélkedőt az adott korszak zenei anyagaiból, esetleg előadóiból. Lehet kerestetni mai feldolgozásokat, és azokat összevetni az eredetivel, hogy mik azok, amiket a mai előadók meglátnak egy néhány évtizeddel korábbi zeneszámban. Mi ebből a tartalmi megfeleltetés, mi kopott meg az évtizedek alatt, mi az, ami erős volt a maga korában, és ma ebből már szinte semmi nem érezhető. Itt lehet kitérni bizonyos intézmények (Országos Rendező Iroda, Magyar Hanglemezgyártó Vállalat stb.) működésére is. El lehet időzni a viseleteken is. Hogyan változott az évek múlásával egy zenekar megjelenése. Például az Illés táncdalfesztiválos, öltönyös korszakától a paródiaként megjelenített úttörőruházaton át a népies viseletig. Vagy a perifériára szorított rockegyüttesek fekete bőrszerelését, a babos kendőt, a diszkózenekarok flitteres gönceit. Biztosan találnak a szülők eltett ruhái között a korszakra jellemző darabokat. Ezeket be lehet hozatni, akár fel is ölthetik magukra (a tanár is), hogy stílszerűbbek legyenek az órák. (A mi tapasztalatunk azt mutatja, hogy ebben nagy lelkesedéssel vesznek részt a tanulók, ritkán kell őket többször kapacitálni. Volt, hogy tábori körülmények közt vettük elő ezt a témát, és levélben előre kértük, hogy szerezzék be a szükséges „kellékeket”. Minket is meglepett, hogy milyen gazdag anyaggal érkeztek.) Ugyanezt érdemes a hangszereknél is megvizsgálni. Hogyan nyert területet az elektronika, a gépzene? Mára már ez is történelemmé vált. De azért nem erről kell szólnia az óráknak. Ez utóbbiak inkább csak adalékként jönnek számításba. A lényeg a dalok korfestő, kormegjelenítő szerepén van.

Ez újabb kérdéseket vet fel. Sokat vagy részletesen? Inkább a változatosságra, a sokszínűsége törekedjünk, és egy-egy közléssel már lépünk is tovább, vagy válasszunk ki egy-kettőt, és azokban mélyedjünk el jó alaposan. Nem hiszem, hogy bármelyik jobb a másiknál. Tanára, osztálya válogatja.

Meg lehet fontolni bizonyos tematikus feldolgozásokat is. A Horthy-kor hazafias, revizionista dalai mellé meghallgathatják a mai nemzeti rockot játszó zenekarok (Kárpátia, Romantikus Erőszak stb.) számaint. Az összehasonlítás mellett érdekes feladat lehet a dalok szövegeinek vizsgálata zene nélkül. A minden azonosítás nélküli szövegek megbeszélésénél vajon észreveszik-e a több évtizednyi távolságot a dalok között? Melyek a visszatérő motívumok? Fejlődik-e a téma a szövegekben? Vannak-e új elemek a mai dalokban? (Ha már kiderült, hogy vannak köztük maiak is.) Mi lehet a magyarázata a műfaj egyre növekvő népszerűségének? Lehet képeket is gyűjtetni a koncertekről, lemezborítókát elemezni. Problémás lehet a téma megjelenésének időpontja. A Horthy-korhoz tegyük-e előreugrással vagy mindent a maga helyén tárgyaljunk? (Ez utóbbi esetben nagy a kockázata annak, hogy ez a téma elmarad, mert elég ritkán sikerül olyan tempóban haladni a tananyaggal, hogy ez még az utolsó év legvégén beleférjen az órákba.) A másik gondot a téma érzékenysége okozhatja. Kerülni kell a direkt politizálást, de a primitív leegyszerűsítést és a bagatellizálást is. Egyébként is óvatosan kell bánni a témával abból a szempontból, hogy meglehetősen sok szubjektivitást indít el, és nem könnyű a tárgyilagosságot megtartani. A magam tapasztalatából kiemelném a szkinhed zenekarok számaint, melyek néha szélsőségesen rasszisták, és ezzel bizony igen megosztókká is válhatnak az osztályban. Nagyon fontos, hogy a tanár ismerje annyira az osztályát, hogy tudja, mire is vállalkozik, illetve hogy moderátorként kézben tartsa az óra vezetését. (Mellesleg itt nem árt tisztázni, hogy bár sokan azonosítják őket, de a szkinhedek nem náci.) Az egész téma persze nem szorosán vett

történelem, de egyrészt némi rendet lehet tenni a fejekben, ami pedagógiailag nagy nyereség lehet, másrészt pedig a kirekesztő gondolatok folyamatos újratermelődésének, meglétének megtárgyalására is lehetőséget ad.

A 20. században keletkezett és a fenti témákhoz tartozó dalok olyan nagy mennyiséget jelentenek, hogy közös feldolgozásukra a tanítási órák hagyományos szervezésével biztosan nem lenne elegendő idő. Ebből következik, hogy változatosabb módszerekre van szükség. Ha frontális osztálymunkát választunk, abba érdemes lehet bevonni az ének-zenét tanító kollégát. Akár a mi óránkra is bejöhet, de kérhetjük, hogy a dalok zenei anyagát az énekórákon beszéljék meg, így ránk „csak” a történelmi kibontás jut.

Hatékony lehet a csoportmunka, melynek keretében egy-egy csoport néhány dallal, irányszattal részletesebben tud foglalkozni, és ezzel a módszerrel megvalósítható a tanulók közötti szorosabb együttműködés, a kooperatív tanítás is. Ez a tanulási forma további differenciálásra is lehetőséget ad, mert a jobb képességűek a nehezebben feldolgozható, elvontabb, „áthallásos” szövegekkel tudnak foglalkozni, míg a kevésbé jók, egyszerűbb dalok feldolgozásában találhatják meg az iskolai sikereiket.

A téma feldolgozása során jelentős hangsúlyt kaphat a „személyes történelem”, melynek keretében a tanulók akár a zenészek, akár a szüleik, nagyszüleik személyes élményein keresztül mélyebb és közvetlenebb ismereteket szerezhhetnek a korszakról, mint a tankönyvekből („oral history”, illetve a Filmmúzeum televíziós csatorna rock történetet feldolgozó sorozata).

Ha sok időnk van (☺), akkor lehet dramatizálni is. Akár valóban megtörtént eseményeket előadni, akár kitalálni, megírni is lehet. Például hogyan zajlik egy betiltási procedúra, vagy egy bírósági tárgyalás vádiratának dramatizálása, esetleg egy koncertszituáció, ahol a rendőrségi megfigyelő magnóra diktálja, leírja a benyomásait stb.

Mivel a közelmúlt dalai hangfelvétel formájában, a mai „könnyűzene” pedig képi formában is könnyen elérhető, ezért a témában kiemelkedő szerepet szánunk az audiovizuális eszközöknek.

Nagy valószínűséggel egy osztályban (esetleg a párhuzamos osztályokban) van annyi zenét tanuló, ismerő diák, hogy meg lehet velük beszélni egy-egy dal bemutatására. Ők a közös tevékenységek mellett ebben a csoportban dolgozhatnak (iskolán kívüli tevékenységként), és az egész zárásaként bemutathatnak egy kis műsort.

A számonkérésre számtalan módszer kínálkozik:

- Mivel a téma nem annyira tárgyyszerű/könyvszerű, ezért nem fogjuk hagyományos módon ellenőrizni.
- Mindenképpen érdemes ajánlani házidolgozat-témákat (pl. a politika hatása a dalokra, a klubok szerepe a fiatalok életében, az egyes zenekarok körül kialakult rajongói táborok, dalszövegek elemzése stb.).
- Javasolható a korabeli sajtóvisszhangok elemzése, utánajárás a megjelent cikkekben foglaltaknak (pl. *Magyar Ifjúság*, *Ifjúsági Magazin* számai).
- Be lehet mutatni a korabeli művészetiíránytást (dokumentumok, szervezetek stb.) is.
- Lehet az egyénileg elvégzett elemzéseket is értékelni.
- Lehet az egész egységet zárni valamilyen vidám vetélkedővel is (pl. ki ismeri fel az adott dalt a lehető legrövidebb részletből, s hozzá díjként az antikváriumokban, „családi padlásokon” fellelhető daloskönyveket lehet rendelni).

- A megszokottól eltérő formája a tananyag összefoglalásának, illetve értékelésének, hogy kiállítást rendeznek az adott korszak tárgyaiból, és a már megismert dalok háttérzenéje mellett csoportonként „tárlatvezetést” tartanak a többieknek.
- De ugyanilyen összefoglalás lehet egy sajátos rocktörténet-kötet összeállítása is. (Itt nagyon fontos, hogy valódi írások szülessenek, és amennyire csak lehet, zárjuk ki az internetes „ctrl+c és ctrl+v” technikát.)
- Az <http://sdt.sulinet.hu> oldalon található hozzá sok digitális nyersanyagot: animációkat, képeket, videókat (ezt persze a YouTube-on, illetve egyéb videó megosztókon még nagyobb számban), animációkat, de tesztek is. <http://sdt.sulinet.hu/Player/default.aspx?g=1c920c92-b872-4230-bca6-d54c43fc33c5&v=1&b=4>
<http://sdt.sulinet.hu/Player/default.aspx?g=c38821c7-979b-43e0-ab21-c84f4e4d45ce&v=1&b=5>

Néhány megjegyzés a fentebb sorolt témákhoz:

- Az első kettő a század első feléhez kötődik. Igen eltérő a tartalmuk. A Trianon okozta trauma és a bele nem nyugvás dacos – olykor indulószerű – dalai zenei anyagukban és szövegeikben is igen távol állnak a mulatók, filmek mindennapjait megéneklő daloktól. De mindkettőnek megvan a maga létjogosultsága. Az előbbiek a nemzet nagy történetét éneklik meg, az utóbbiak az egyes emberek kis történeteit.
- A harmadik és negyedik témát a dalok mozgalmi jellege köti össze. A sorrend az életkor alakulásával függ össze. Azt az utat adja vissza, amelyet a rendszer kijelölt „alattvalói” számára. A nevelés persze az óvodában kezdődött, de az iskolában kezdett szervezett formákat felvenni. A kisdobosénekekkel kezdhetünk, majd ezt követik az úttörő élet dalai. A fiatalok nevelését a középiskolai korosztályban a KISz-szervezetekben fejezték be, amelynek fontos feladata volt a párttagságra való felkészítés.

Ezért tartozik ehhez szorosan a második egység, mely a párthoz kötődő dalokat foglalhatja magában. Mivel a párttagok mindenféle munkahelyekhez kötődtek, célszerű a munka világát ide kapcsolni. Az ideológiai mozgósításnak fontos része volt a dalokban megfogalmazott „teljesítménykényszer”, a rossz kipellengérezése és annak a pozitív jövőnek a bemutatása, melyet a jó munkával el lehet érni.

- A következő három témában a nyugatról beszivárgó hatásokkal és az ezekre született reakciókkal érdemes foglalkozni. Az elsőben (5.) azt a szűrőt és az ezek hatására született dalokat ismertethetjük, melyek valamelyest rendszerkonformmá tették a hazai beatzene néhány együttesét, irányzatát. A 6. téma a kifejezetten támogatott, a rendszer hivatalos szelepeinek tekinthető műfajainak, együtteseinek bemutatását jelentheti. Ennek keretében kitérhetünk az ORI és a Hanglemezgyártó tevékenységére is. A harmadikban (7.) a rendszer által nem kedvelt irányzatokkal, együttesekkel foglalkozhatunk. Mivel meglehetősen hosszú korszakról van szó, ezért nagyon fontos, hogy olyan dalok kerüljenek bele, melyek egy-egy adott korszakban a lehető legjobban fejezik ki azt, hogy a hivatalos politika mit és milyen módszerekkel utasított el. A dalok kapcsán kitérünk az elhallgatásokra, a betiltásokra, a perekre. Itt vizsgálhatjuk azt is, hogy milyen további, „zenén kívüli” eszközöket használt a hatalom az egyes zenészek, illetve az irányzat egészének ellenőrzésére (megfigyelések, III/III., sajtópropaganda pl. a *Magyar Ifjúság* című újság hasábjain, egzisztenciális ellehetetlenítés, börtön – CPg).

- A 8. témában Cseh Tamás és Bereményi Géza dalainak egyedi színét, ízét mutathatjuk be. Olyan előadói egyediséget és kordokumentumokat hallhatnak, mellyel ma már egyáltalán nem találkozhatnak. A szövegek nem könnyűk, de a korábbi órák viszonylag egyszerűbben értelmezhető szövegeinek elemzésével talán mindenki megszerezte azokat az alapokat, melyek a szerzőpáros dalainak áttételesebb megértését lehetővé teszik.
- A 9. téma a táncdalfesztiválok, a nagy koncertek és a táncházmozgalom világába kalauzol el minket. A ma is roppant népszerű a tehetségkutató versenyek (Megasztár, X-faktor) újabb lehetőséget kínálnak bizonyos összehasonlításokra mind a tartalmak, mind a külsőségek tekintetében. (A témán messze túlmutató területekre is elkalandozhatunk ennek kapcsán: a fogyasztói társadalom, a média szerepe, a manipuláció világa, a „sztárcsinálás” mint üzletág, hogyan nézett ki egy karrier a hatvanas években és hogyan ma stb.) A táncdalfesztiválok társadalmi események is voltak. Ennek feldolgozására a szülőktől, nagyszülőktől igen sok anyagot gyűjthetnek a tanulók. Ezzel a steril, apolitikus világgal élesen szemben álltak a következő évtized koncertjei, melyek mind tartalmukban, mind külsőségeikben teljesen újat hoztak. A rajongói tábor korosztálya, életfelfogása, öltözködése, viselkedése is teljesen átalakult. Itt mindenképpen erős képanyaggal is meg kell támogatni a zenei és szöveges betéteket. (Szerencsére egyre több anyag érhető el videón és DVD-n is.)
 Önállóan érdemes foglalkozni a népzene hirtelen jött népszerűségével és a táncházmozgalommal. Kiváló lehetőségünk támad a hatalom működésének vizsgálatára: hogyan lesz a gyanakvással kezelt, majd csendes elszigeteléssel elfogadott műfajból támogatott mozgalom. Hogyan próbál a politika hasznot húzni abból, amitől rettegvé tartott a mozgalom születésekor. A fenti tanítási elemén kívül nem elhanyagolható haszon várható a gyerekek jelentős része számára teljesen ismeretlen kultúra megismertetésétől. Mikor először vittem egy osztályomat Téka táncházba, a lányok nagy része szépen kifestve, csilivili módon felöltözve jelent meg, mondván: ezen gyorsan túl lesznek, azután mehetnek mulatni, és ez már ahhoz kell. A terembe lépve kifejezetten cikinek érezték a megjelenésüket, és azonnal el akartak menni. Kis biztatás után maradtak, majd amikor sorra felkérték őket és a parketten taníttatták nekik a lépéseket, már nem voltak akkora bajban. A társaság harmada zárásig maradt és csatagosra táncolta puccos öltözködését. Néhányan tartós vendégeivé váltak a táncházaknak. Szóval sohasem lehet előre tudni, meg kell próbálni!)
- Az utolsó téma (10.), az István, a király. Ezt megint két helyen is elővehetjük: ott, ahol keletkezett és akkor ennek a műnek a hatásaira kerül a hangsúly, vagy István tanításánál, és akkor a rockoperán keresztül is tanulható az államalapítás. Itt nyilván a hitelesség és a mű „korabeli” történelmi magyarázata kerül a középpontba. Ez a hosszabb, ezt nem lehet egy tanítási órába belezsúfolni. Minimum két óra szükséges hozzá, hogy a darabból készített keresztmetszettel minden fontos területet érinteni lehessen. Az első verzióban nem az „istváni” történelem a lényeg, hanem a késő Kádár-kor megjelenítése. A műben valóban megjelenő és a (talán csak) belemagyarázott aktualizálást érdemes kiemelni. Természetesen az elsőprő siker magyarázata sem maradhat el.

Mihez kapcsolódhatunk a dalok tanításba való beemelésével?

A dalok nagyon sokféle témát dolgoznak fel, sokféle stílusban, megközelítésben. Ez a lehetőség széles körű érintkezést biztosít a NAT-tal és a HEFOP-3.1.1 központi programban meghatározott kompetencia-fejlesztési célkitűzésekkel. A szociális kompetenciák közül ebben a témakörben a toleranciára nevelés, az együttműködés, az autonómia, az előítélet-mentesség, a konfliktuskezelés kerül az előtérbe.

- A *toleranciára nevelés* keretén belül kiemelten kezelhetjük az eltérő életmód és gondolkodás elfogadásának kialakítását; az értékítélet- kulturális értékítélet témakörét.
- Az *autonómia* témakörben a személyes autonómia, a véleményalkotás és a problémák, kérdések megfogalmazása kerülhet a középpontba.
- Az *előítélet-mentesség* területén kiemelt figyelmet fordíthatunk az értékválasztás képességének fejlesztésére, az összetett értékek elfogadásának, alkotásának fejlesztésére.
- A *konfliktuskezelés* területén a társadalmi konfliktusokra, az egyén szerepkonfliktusára, a meg nem oldott konfliktusok negatív következményeire koncentrálnak.

A Nemzeti Alaptanterv (NAT) különböző műveltségi területei szinte automatikusan összekapcsolhatók, mert a zene, az irodalom és a történelmi-politikai ismeretek egy egységben jelennek meg. A feldolgozás jellegéből fakadóan azonban nem egyenrangúan, hanem a zene itt a szöveg mögé szorul.

Mindegyik egység igen nagy mennyiségű szöveg feldolgozását igényli, tehát a szociális kompetenciák mellett a szövegolvasás, szövegértés területére is igen nagy hangsúlyt kell fektetni. A hagyományos pedagógiai eljárások háttérbe szorulása tovább erősíti ezt az igényt. A szövegek egyéni és csoportban való feldolgozásának eredményessége döntően a szöveg megértésétől függ. Mivel a felmérések azt mutatják, hogy a korosztály egy részének jelentős gondot okoz a bonyolultabb szövegek értelmezése, ezért ezt a tananyagok megválogatásánál figyelembe kell venni. Az iskolatípusok is eltérő készségszinteket jelentenek (alkalmanként attitűdbeli különbségeket is), erre is tekintettel kell lenni a „tananyag” összeállításánál.

Néhány javaslat az egyes témák feldolgozásához. (Természetesen ezeken kívül vagy helyettük bármi felhasználható, ami az adott téma megbeszélését, megtanulását sikerre viszi.)

1. DALOK A HORTHY-KORSZAKBÓL – hazafias dalok, revizionista dalok

- Tárgy: a dalok szerepe az ideológiai nevelésben, a nemzeti érzés, a revízió gondolatának megjelenítése. (*Szép vagy, gyönyörű vagy...*, *Lesz, lesz lesz, Igazságot Magyarországnak, Székely himnusz* stb.)
- Ebben az órában a közös feldolgozás, a tanári előadás és a frontális tevékenység lehet meghatározó, de az egyes dalokat kiadhatjuk tanulóknak, esetleg csoportoknak is.

Ezen kívül fontos szerepet kap az otthoni munka, melyben arra kellene fényt deríteni, hogy a családban ismertek voltak-e ezek a dalok, illetve milyen más nótákat ismer a család (oral history).

Házi feladat lehet további dalok és a dalokhoz tartozó tárgyak (plakátok) gyűjtése.

2. DALOK A HORTHY-KORSZAKBÓL – sanzonok, kuplék

- Tárgy: a dalok szerepe az ideológiai nevelésben az óvodától az iskolai évek végéig. (*Lesz maga juszt is az enyém, Pá, kis aranyom..., Köszönöm, hogy imádott, Az én babám egy fekete nő, Hamvadó cigarettavég, Szomorú vasárnap* stb.)
- Itt is a közös feldolgozás, a tanári előadás és a frontális tevékenység lehet meghatározó. De mivel bizonyos daloknak igen érdekes a története, ezeket tanulói kiselőadásra is ki lehet adni.

Ezen kívül fontos szerepet kap az otthoni munka (oral history).

Házi feladat lehet további dalok és a dalokhoz tartozó tárgyak, anekdoták gyűjtése.

3. DALOK AZ IDEOLÓGIAI NEVELÉSBEN – kisdobos, úttörő, KISZ

- Tárgy: a dalok szerepe az ideológiai nevelésben az óvodától az iskolai évek végéig. (*Kisdobosinduló, úttörőinduló, DIVSZ-induló, Mint a mókus..., KISZ-induló, Ifjú Gárda.*)
- Ebben az órában a közös feldolgozás, a tanári előadás és a frontális tevékenység lehet meghatározó.

Ezen kívül fontos szerepet kap az otthoni munka (oral history).

Házi feladat lehet további dalok és a dalokhoz tartozó tárgyak gyűjtése.

4. DALOK AZ IDEOLÓGIAI NEVELÉSBEN – a párt, a munka világa

- Tárgy: a dalok szerepe az ideológiai nevelésben a munkahelyeken és a mozgalmi életben. (*Köszönjük néked, Rákosi elvtárs, Internacionálé, A párttal, a néppel, Munkásörinduló, Szódd a selymet, elvtárs!*)
- A közös feldolgozást filmrészletek megnézése és kiselőadások színesíthetik. Otthoni munkát itt is kell végezni (oral history), házi feladatként további dalok gyűjtését, ünnepek forgatókönyvének keresését vagy a szülők, nagyszülők személyes élményeinek gyűjtését adhatjuk.

5. „A BEFOGADOTT LÁZADÁS” – a hazai beatzene

- Tárgy: az állam által először elutasított, majd befogadott zenei irányzatok és képviselőik bemutatása. (*Illés, Metró, Omega – tetszőlegesen válogatott számokkal.*)
- Ebben egységben az egyes zenekarokról szóló kiselőadások adják a foglalkozás vázát, ezenkívül természetesen a közös feldolgozás is fontos, mert az anyag mennyisége erőteljes tanári irányítást tesz szükségessé. Értékelhető otthon elvégzendő feladat (egy cikk írása valamelyik zenekar fellépéséről vagy lemezének megjelenéséről, esetleg kritika írása egy lemezről).

6. A TÁMOGATOTTAK – akiket a rendszer favorizált

- Tárgy: az állam által támogatott zenei irányzatok és képviselőik bemutatása. (*Neoton Família, a Táncdalfesztiválok, Ki Mit Tud?*)
- Itt is a csoportmunka lehet a meghatározó Alapos kutatómunkát igényelhet a kultúrirányítás eszközeinek feltárása, azok az eljárások, ahogy egy zenekart futtatni lehetett: lemezkiadás, külföldi koncertek szervezése, pozitív sajtóvisszhang generálása stb.

7. „A FEKETE BÁRÁNYOK” – rock, punk, alternatív zenei irányzatok

- Tárgy: az állam által elutasított, betiltott zenei irányzatok és képviselőik bemutatása. (Kemény rock, az alternatív zenék; CPg: *Áll egy ifjú élmunkás a téren, Báb; Beatrice: Nagyvárosi farkas, Viszlát, Kölyköd voltam; EDDA: Elhagyom a várost, A kör közepén; P. Mobil: Menj tovább!, Kétforintos dal, Utolsó cigaretta; Kontroll csoport: Besúgók és provokátorok; Európa Kiadó: Mocskos idők, Szabadíts meg!; Neoprimitív: Az uralkodó osztály lakosztálya, Elöljáró fia, Szép gyári nap; Hobó: Vadászat, Kőbánya blues; Bizottság: Kalandra fel!, Jégkrémbalett.)*
- Az alkalmazni kívánt pedagógiai, módszertani eljárások: itt is a tanulói kiselőadásokra épül a foglalkozás. Ezt egészíti ki a tanári előadás és természetesen a „forráselemzés”.
Az otthoni munkát is elvárjuk, ez is része lehet az értékelésnek. Valószínűleg minden családban vannak ezzel kapcsolatos élmények, ezek összegyűjtése fontos feladat (oral history).
Érdekes program meghívni egy-egy zenészt, esetleg zenekart. (A régi rockerek társasága meglepően nyitott és készséges.)

8. EGY SZÁL GITÁRRAL

- Tárgy: Cseh Tamás és Bereményi Géza dalai Magyarországról, milyen ország rajzolódik ki az elmúlt harminc év dalaiból.
- Mivel kevésbé ismert területről van szó, itt megnövekszik a tanár szerepe (tanári előadás, frontális osztálymunka). Ezt váltja a tanulói csoportmunka, melyben különböző időszakok azonos vagy hasonló témájú dalait dolgozzák fel. Házi feladat lehet a lemezborítók megszerzése és az azokon lévő képek, szövegek, a lemezborító „üzenetének” feldolgozása.

9. A ZENE ÜNNEPEI – táncdalfesztiválok; táncháztalálkozók

- Tárgy: a korszak zenei fesztiváljai, illetve olyan zenei események, melyek társadalmi jelentőségűvé váltak.
- Mivel a korábbiaknál is nagyobb anyagot kell feldolgozni, erre csak akkor van remény, ha már korábban előkészítjük. Itt is csoportmunkát javaslunk, közös megbeszéléssel a végén. A csoportok által feldolgozott anyagot tanulói kiselőadások közvetítik a többiekhez. A szóbeli bemutatás mellett fontos szerepet kapnak a plakátok, fényképek és filmrészletek, melyeket a csoportok összegyűjtöttek.
Az egész foglalkozást zárhatja mini táncdalfesztivál vagy táncházi est szervezése.

10. EGY KORSZAKOS MŰ – István, a király

- Tárgy: a Kádár-kor legnagyobb hatású zenei eseményének megismerése, a történelmi művek kettős-hármas korának bemutatása, elemzése.
- Ezt az órát/órákat is elő kell készíteni. Mindenképpen el kell döntenünk, hogy mit is akarunk kezdeni a művel (erről már korábban volt szó). Ennek megfelelően alakul majd az előkészítő munka. Bevált módszer, hogy egy-két tanuló készül fel a témából, és ők szervezik az egész egységet. A zenei anyag bemutatása mellett (ez persze lehet a film is) a konkrét történelmi magyarázatokkal is ők szolgálnak. De

lehet itt is csoportmunka és közös megbeszélés a végén. A csoportok a szövegektől a zenei anyagon keresztül, a korszakban kiváltott reakciók bemutatásán át számtalan témát feldolgozhatnak. Ezt tanulói kiselőadások közvetítik a többiekhez. A szóbeli bemutatás mellett fontos szerepet kapnak a plakátok, fényképek visszaemlékezések, melyeket a csoportok összegyűjtöttek. Záró feladat lehet egy olyan összegzés, mely a csoportok feladataiból egyszerűen összeadódik, de lehet egyéni házi dolgozat is vagy egy olyan téma közös kidolgozása, mely az órán nem került terítésre pl. a különböző helyszíneken és korokban bemutatott előadások összevetése stb.

A fenti – sok szempontból önkényes – válogatás mellett természetesen számtalan egyéb területről is lehet válogatni, pl. népzenei gyűjtések a Horthy-korban vagy az ún. komoly zene eseményei (Psalmus Hungaricus, Bartók egyfelvonásosai stb.). Itt szándékoltnak a zene „könnyebb” műfajait helyeztük előtérbe, mert a tanulók affinitása ehhez nagyobb, és az órai munka elfogadóbb hangulatban sokkal sikeresebb lehet. Ugyanakkor a bevezetőben is említett napi szórakozási élményhez való kötődés is adekvátabb. Kifejezetten ragaszkodtunk a magyar zenéhez, mert nem zenetörténetet, művelődéstörténetet akarunk önmagában oktatni, azaz nem cél, hanem eszköz ez a terület számunkra. (Természetesen a hatvanas évek tanításánál kitérőt teszünk a beat, a rock, a blues világába is, de ezt most nem tekintettük a fő csapás irányának.) Az elmúlt évek tapasztalatai azt mondják, hogy mindenképpen érdemes ezzel foglalkozni. Évek múltán is előkerül a végzetekkel való beszélgetések közben, hogy nem gondolták volna, hogy ezek a zenék tananyagként szerepelnek majd számukra, illetve, hogy ezeken keresztül valóban jobban meg tudták érteni az adott korszakokat.

Téma (óra, foglalkozás címe)	A „kiátkozottak, a fekete bárányok” – a nem rendszer konform zenei irányzatok, zenekarok a Kádár-korszakban
Iskolatípus	Középiskola
Évfolyam (vagy korosztály)	12. (13.) évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Kádár-korszak
Csoport nagysága	Osztály
Időtartam (perc)	45 perc
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	a) Bemutatni a rendszer elleni lázadásnak egy speciális területét. b) A művészet és a hatalom viszonyának elemzése (a három T a gyakorlatban). c) A dalszövegek elemzésén keresztül megismerni a korszak főbb problémáit, jellemzőit.
Foglalkozás típusa	Tanórai Tantermi
Munkaformák	Frontális Csoportmunka, egyéni munka
Eszközök	Fénymásolatok, projektor, laptop, esetleg magnó
Előkészületek	A zenei anyagok és a dalszövegek gyűjtése, a témához rendezése. Letöltés internetről. Források, dokumentumok keresése. Fénymásolatok készítése, projektor beállítása. Zenészek meghívása.

Tevékenység Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
Előkészítés	Kisebb tanulócsoportoknak, egyéneknek kiadjuk az együtteseket, hogy gyűjtsenek róluk anyagokat, illetve valaki a Kádár-rendszer kultúrpolitikájáról készít kiselőadást Zenészek felkérése az órán való megjelenésre	Gyűjtőmunka (képek, zenék, filmrészletek, szöveges dokumentumok) Az anyag rendszerezése, egyeztetése a szaktanárral az időbeosztás és a lényeges elemek kiemelése céljából Telefonálgatás	Fényképek, internet, laptop, projektor, hangszórók, magnó. Fénymásolatok
2	Az óra tanári bevezetése, a téma és a cél megjelölése	A csoportok, illetve előadók előkészülnek, illetve mindenki megkezdi a vázlat megírását (cím stb.)	Füzetek, egyéb, a tanulók által hozott szemléltető eszközök
5	Tanulói kiselőadás a Kádár-rendszer kultúrpolitikájáról, egy-két híres sztori megemlékezésével	Jegyzetelés	Projektor, laptop, esetleg fénymásolatok
10	EDDA, P. Mobil, Beatrice, Hobo Blues Band, Európa Kiadó, Kontroll csoport, A. E. Bizottság, Neoprimitív, CPg együttesekről a behozott anyagok megadott szempontok szerinti feldolgozása. (A számok szövegei, vélemények róluk, sajtókritikák stb.) Interneten további anyagok keresése	Csoportmunka, a kiadott feladatok megoldása Internethasználat	Zeneszámok, mp3 lejátszók, telefonok, dalszövegek fénymásolatban. Internetezésre alkalmas számítógép, laptop, telefonok

25	Az elkészített kiselőadások bemutatása	Frontális munka, jegyzetelés	Projektor, laptop, hangszóró, magnó, füzet
3	Az óra zárása: rövid értékelés, a házi feladat kiadása (pl. mindenki készítse el korrekt formában a kiselőadását, és ezt egy közösen működtetett webes felületre tegyék fel, az SDT-ben is lehet ilyen, vagy kinyomtatva kis kiadvány is készülhet belőle, esetleg faliújság vagy naptár a terembe)	Egyéni munka	